

היום נלמד בעזרת ה':

בבא מציעא דף קי

ההוא שטרא: מעשה בלווה שמשכן את שדהו למלווה 'במשכנתא דסורא' דהיינו שהמלווה אוכל מספר שנים את הפירות ולאחר מכן הקרקע חוזרת ללווה. אלא שבשטר הזה היה כתוב רק ש'בסיום השנים הללו הקרקע תחזור ללווה' ולא היה כתוב כמה שנים המלווה אוכל את הפירות. והתעורר ויכוח בין המלווה ללווה. המלווה טען שסיכמו על שלש שנים והלווה טען שסיכמו רק שנתים. ואז המלווה הלך ואכל את הפירות של השנה השלישית עוד קודם לפני שיתבע אותו הלווה בבית דין. השאלה היא מי משניהם נאמן?

לדעת רב יהודה 'קרקע בחזקת בעליה עומדת' ולכן כשיש לנו ספק, אנו מעמידים את הקרקע בחזקת בעליה ומוציאים את דמי הפירות מהמלווה. לדעת רב כהנא מכיון שהלווה תובע את המלווה את הפירות שאכל, אנו מסתכלים על הפירות ו'פירות בחזקת אוכליהן קיימי', ולכן המלווה פטור מלשלם עד שהלווה יביא ראיה.

הגמרא מציינת שהלכה כרב כהנא.

קושיא: **והא קי"ל דהלכתא כוותיה דרב נחמן דאמר קרקע בחזקת בעליה עומדת? תירוץ:** **התם מילתא דלא עבידא לאיגלווי וכו':** אכן עלינו ללכת אחר חזקת הקרקע. אמנם רב נחמן דיבר על המשכיר מרחץ לשנה, ולאחר מכן עיברו את השנה ולא ידוע האם חודש העיבור נכלל בתוך השנה או שיש לשלם עליו כנפרד. הספק שם הוא ספק שאינו עשוי להתברר לעולם, ולכן יש ללכת אחר חזקת הקרקע שהיא אצל בעליה.

אבל כאן הויכוח עתיד להתברר בהמשך, כשיבואו עדים ויעידו מה היה הסיכום בין המלווה ללווה. ואם עכשיו נוציא את הפירות מהמלווה ללווה, יתכן שלאחר מכן יתברר שהצדק עם המלווה ונצטרך להחזיר לו את הפירות בחזרה. ומכיון שאין להטריח את בית דין פעמיים, אנו ממתנים עד שיתברר הדבר, ובינתיים לא מוציאים את הפירות מהמלווה.

*

מלוה אומר חמש לוח אומר שלש: מלווה ולווה שבאים לבית דין ללא שטר, הלווה טוען סיכמנו על שלוש שנים שתאכל את פירות השדה במשכנתא, וכבר עברו שלוש שנים, ועליך להחזיר לי את השדה. והמלוה טוען סיכמנו על חמש שנים ויש לי עוד שנתיים. אומר הלווה למלוה 'תביא את השטר של ההלוואה'. אומר לו המלוה 'השטר נאבד לי'.

פסק רב יהודה שהמלוה נאמן ב'מיגו' (= מתוך) שהוא יכל לומר 'קניתי את השדה ממך' והוא היה נאמן לומר זאת כי כבר עברו שלוש שנים, והמחזיק בשדה שלוש שנים יש לו 'חזקה' שהיא שלו (כי עד שלוש שנים הקונה צריך לשמור את השטר ולא יותר. ולכן הוא יכול לטעון שהשטר נאבד לו). ומכיון שהיתה לו טענה טובה יותר (שבה היה יכול לקבל את השדה לגמרי), והוא טוען טענה פחות טובה (שהוא קיבל את השדה במשכנתא לעוד שנתיים), אנו מאמינים לו לטענה הזו.

א"ל רב פפא לרב אשי: רב זביד ורב עוירא לא סוברים כמו רב יהודה שהמלווה נאמן. בגלל שאין לו 'מיגו'. כי הרי לפי טענתו שהוא קיבל את השדה במשכנתא, היה עליו לשמור את השטר כדי שתהיה לו הוכחה כמה שנים הוא קיבל לאכול את הפירות. ולכן הוא לא נאמן שנאבד לו השטר, אלא הוא משקר, כי בשטר היה כתוב רק שלוש והוא רוצה לאכול עוד שנתיים בטענה שהשטר נאבד והיה כתוב בו חמש.

קושיא על רב יהודה: **א"ל רבינא לרב אשי אלא מעתה:** איך רב יהודה אומר שהמלווה נאמן במיגו שיכל לטעון שהשדה קנויה לו. והרי אם כן, איך תקנו רבנן לעשות 'משכנתא דסורא' (ולכתוב בה 'במישלם שניא אליו תיפוק ארעא דא בלא כסף' = בסיום סך השנים הללו תחזור הקרקע ללוה בלא לשלם כסף על החוב), והרי המלווה יכול להחביא את השטר ולטעון שהשדה קנויה לו והוא יהיה נאמן. ואם כן וכי תקנו רבנן דבר שיביא את הלווה לידי הפסד הקרקע שלו?!

א"ל (רב אשי) התם תקינו ליה רבנן דמרי ארעא יהיב טסקא וכרי כריא ארעא: רבנן תקנו שהלווה שהוא בעל הקרקע ישלם את מס הקרקע למלך, וכן הוא עושה את החרץ בגבולות סביב השדה. ובכך ניכר לכל שהוא הבעלים.

(שאל רבינא) דלית לה כריא ולא יהיב טסקא מאי: מי שאין לו חריץ סביב שדהו וכן הוא לא צריך לשלם מס למלך, איך יודע שהוא הבעלים? **א"ל (רב אשי) איבעי ליה למחויי:** הוא היה צריך למחות במלווה בתוך שלושת השנים ולפרסם שהמלווה

לא קנה את השדה אלא היא רק ממושכנת לו. (שאל רבינא) לא אימחא מאי: ואם הוא לא מחה בו? (א"ל רב אשי) איהו הוא דאפסיד אנפשיה: הוא גרם הפסד לעצמו.

*

אריס אומר למחצה ירדתי ובעל הבית אומר לשליש הורדתי: הם מתווכחים מה היה הסיכום ביניהם כמה אחוזים מקבל האריס מהפירות.

סבור מינה לא פליגי: סברו בני הישיבה שאין מחלוקת בין רבי יהודה לרב נחמן. אלא כל אחד הורה כפי מנהג המדינה שהיה במקומו. רב יהודה אמר שבעל הבית נאמן כי מנהג המדינה שם היה שלישי, ורב נחמן אמר שהולכים כמנהג המדינה כי המנהג אצלו היה 'חצי' וכמו שאמר האריס.

אמר להו רב מרי ברה דבת שמואל וכו': רב יהודה סובר שבעל הבית תמיד נאמן, אפילו נגד מנהג המדינה. בגלל שיש לו 'מיגו' שיכל לטעון טענה הרבה יותר טובה, דהיינו שהאיש הזה אינו אריס שלו אלא פועל שעובד אצלו לפי ימים ושכר אותו בכסף. ולכן כשהוא אומר שהוא אריס שלו, הוא נאמן על כך שהוא סיכם איתו רק על שלישי מהפירות.

*

יתומים אומרים אנו השכחנו ובעל חוב אומר אביכם השביח, על מי להביא ראייה?: לווה שלוחו כסף ושעבד את הקרקע שלו להלוואה. הלווה נפטר והוריש את הקרקע לבניו. בא המלווה לגבות את החוב מהקרקע. היתומים טוענים לו אנחנו השכחנו את הקרקע, ואין לך זכות לקבל את השבח שהשקענו בה. ואילו המלווה טוען לא אתם השבחתם אותה אלא האבא, ועל כן השדה מגיעה לי.

סבר רבי חנינא למימר: הקרקע נמצאת בחזקת היתומים והמלווה הוא המוציא מחבירו עליו הראייה. ולכן עליו להביא ראייה שהאבא השביח את הקרקע ואז יוכל לגבות אותה מהם.

אמר להו ההוא סבא וכו': להיפך, על היתומים להביא ראייה. בגלל שהקרקע הזו עומדת לגביית המלווה, ונחשב הדבר כאילו הוא גבה אותה, ועכשיו הבנים באים ורוצים להוציא ממנו את השבח. ולכן עליהם להביא ראייה שהם השביחו אותה ולא האבא.

אמר אביי אף אנן נמי תנינא: למדנו דבר דומה במשנה במסכת בבא בתרא. 'ספק זה קדם וספק זה קדם קוצץ ואינו נותן דמים'. דהיינו, הדין הוא שלא נוטעים עצים סמוך לעיר בתוך 25 אמה משום נוי העיר. ואם יש אילן שעומד סמוך לעיר ששתלו אותו לאחר הקמת העיר, קוצצים אותו. ואם שתלו אותו קודם לבניית העיר, קוצצים אותו ומשלמים את דמיו לבעל האילן. ואם יש ספק האם האילן קדם או העיר קדמה, קוצצים אותו ולא משלמים לבעל האילן עד שהוא יביא ראיה שהוא קדם לעיר.

מוכח שמכיון שבכל מקרה עליו לקצוץ את האילן, וכל השאלה היא רק אם הוא מקבל כסף על האילן או לא, אם כן דבר ראשון קוצצים את האילן ולאחר מכן על בעל האילן להביא ראיה שהוא קדם לעיר.

והוא הדין כאן. המלווה בכל מקרה מקבל את הקרקע בחובו כולל השבח, אלא שאם היתומים השביחו את הקרקע עליו לשלם להם את השבח. וממילא לאחר שהוא כבר גובה את הקרקע, נעשים היתומים המוציאים ממנו כסף ועליהם מוטלת הראייה.

איתנו יתמי ראה דאינהו אשבחו: מה הדין אם היתומים הביא ראיה שהם השביחו את הקרקע. האם הם מקבלים חלק בקרקע או רק כסף? רבי חנינא סבר שנותנים להם חלק קטן בקרקע בשווי השבח שהשביחו. והגמרא דוחה את דבריו ואומרת שהם מקבלים רק כסף, על פי דברי רב נחמן דלהלן.

דאמר רב נחמן אמר שמואל: יש שלשה אנשים שצריכים להחזיר את השבח, אבל הם אינם מחזירים את השבח בעצמו אלא שמים כמה השבח שווה והם משלמים אותו בדמים. ואלו הן:

א. **בכור לפשוט:** בכור נוטל בירושה פי שנים. אם היו לאב שני בנים, בכור ופשוט (= בן רגיל שאינו בכור). ולאחר שהאב מת, לפני שחילקו ביניהם את הנכסים, הלו שני האחים והשביחו את השדה של האב בשותפות. הדין הוא שבשעת חלוקת הירושה שאז הבכור נוטל פי שנים בקרקעות, עליו להחזיר לאחיו הפשוט חצי של השבח, לפי שאין לו ליטול פי שנים בשבח שהשביח אחיו. הדין הוא שאת החצי של השבח יכול להחזיר לו במעות, ולא צריך לתת לו דווקא קרקע בשווי השבח.

ב. **בעל חוב** (כתובת אשה) **ליתומים**: בעל חוב שלוקח את נכסי היתומים עבור החוב שאביהם היה חייב לו, לא יכול לקחת את השבח שהשביחו היתומים בנכסים לאחר מיתת האב, אלא שמים כמה הנכסים השביחו ויכול לשלם ליתומים מעות עבור השבח, ולא חייב לשלם להם בנכסים.

וזה בדיוק המקרה שלנו!

ג. **בעל חוב ללקוחות**: כגון לווה שלוהו כסף, ושיעבד את שדהו למלווה עבור החוב. ואח"כ מכר הלווה את השדה המשועבדת לאדם שלישי. והלך המלווה וגבה את השדה מהאדם ההוא עבור החוב. הדין הוא שהשבח שהשביח האדם השלישי בשדה שייך לו, ואין המלווה יכול לקחת אותו ממנו, אמנם יכול המלווה לשלם לו את השבח בדמים, ואינו חייב לתת לו חלק בקרקע עבור השבח.

קושיא: אמר ליה רבינא לרב אשי: וכי שמואל אמר שבעל חוב נותן ללוקח את השבח? והרי שמואל אמר שבעל חוב גובה את השבח ולא מחזיר ללוקח כלום!

וכי תימא לא קשיא, כאן 'בשבח המגיע לכתפים': ואם נרצה לתרץ, במקרה שהתבואה גדלה כל צרכה והיא צריכה רק עוד מעט לקרקע, היא לא משועבדת למלווה ולכן עליו לתת אותה או את דמיה ללוקח. אבל 'בשבח שאין מגיע לכתפים' דהיינו בתבואה שלא גדלה כל צרכה, היא נחשבת חלק מהקרקע ולכן הבעל חוב גובה הכל ולא מחזיר ללוקח כלום.

דחייה: והא מעשים וכו': והרי בכל יום אנו רואים ששמואל פוסק שעל הבעלי חובות לגבות אפי' שבח המגיע לכתפים.

תירוץ: לא קשיא: כששמואל פסק שהמלווה גובה הכל ואינו מחזיר ללוקח את השבח, זה במקרה שהלווה חייב למלווה סכום השווה לשדה עם השבח שעליה. וכשהוא פסק שהמלווה חייב להחזיר ללוקח את השבח, זה במקרה שהלווה חייב לו סכום השווה רק לשדה בלבד ללא השבח.

👉 נחלקו האמוראים במס' כתובות מה הדין כשהבעל חוב בא לגבות את הקרקע מהלקוחות של הלווה, ויש ללוקח מעות. האם הלוקח יכול 'לסלק' את הבעל חוב מהקרקע דהיינו לשלם לבעל חוב מעות במקום הקרקע, או לא.

קושיא: וכי לא מסיק: תירוץ זה טוב למאן דאמר שגם אם יש ללוקח מעות אינו יכול לסלק את הבעל חוב מהקרקע, לפי שיש למלווה זכות לקחת את גוף הקרקע המשועבדת לו. שאז מובנים דברי שמואל שהבעל החוב אינו צריך לתת תשלום לקונה עבור השבח שהשביח בקרקע מן הקרקע, אלא יכול לשלם לו כסף עבור השבח, משום שיש לו זכות בגוף הקרקע.

אבל למאן דאמר שאם יש ללוקח מעות הוא יכול לסלק את הבעל חוב מהקרקע, לא מובן מדוע שמואל פסק שהבעל חוב יכול לגבות גם את השבח? והרי הלוקח יכול לטעון לו 'אם היו לי מעות הייתי יכול לסלק אותך מכל הקרקע ולתת לך את המעות עבור החוב במקום הקרקע, א"כ עכשיו תן לי לפחות חלק בקרקע כשיעור השבח שלי'.

תירוץ: הכא במאי עסקינן: דברי שמואל נאמרו במקרה שהלווה עשה את שדהו 'אפותיקי' עבור החוב, דהיינו שאמר למלווה שהפירעון עבור החוב יהיה רק מהשדה הזאת. במקרה כזה כולם מודים שהלוקח לא יכול לסלק את הבעל חוב בדמים, אלא הבעל חוב נוטל את כל הקרקע ונותן ללוקח דמים עבור השבח.

משנה: המקבל שדה מחבירו וסיכמו ביניהם שמקבלה 'לשבוע אחד' ('שבוע' = שבע שנים רצופות) בסכום של 700 זוז, השנה השביעית (- שנת השמיטה) נחשבת כחלק מאותם שבע שנים למרות שאינו יכול לעבוד בשדה בשנה זו. אבל אם סיכמו ביניהם שמקבלה 'לשבוע שנים' ב-700 זוז, אין שנת השמיטה נחשבת כחלק מאותן שבע שנים, לפי שכוונתו היתה לשבע שנים שאפשר לעבוד בהם, וכיון שאי אפשר לעבוד בשדה בשנה השביעית לכן עליו לתת למקבל שנה נוספת.

*

שכיר יום: שכיר שעובד ביום ובערב חוזר לביתו, גובה את שכרו כל הלילה, כלומר שכל הלילה הוא זמן גבייתו, ואם בעל הבית לא משלם לו עד עלות השחר הרי הוא עובר על איסור תורה "לא תלין פְּעֻלַת שְׂכִיר אֶתְךָ עַד בֶּקֶר", וכן כל הלילה הוא הזמן שהשכיר יכול להישבע (מתקנת חכמים) שבעל הבית עדיין לא שילם לו.

שכיר לילה: שעובד כל הלילה וחוזר לביתו בבוקר, זמן גבייתו הוא כל היום, ואם בעל הבית לא משלם לו עד שקיעת החמה הרי הוא עובר על איסור תורה "בְּיוֹמוֹ תִּתֶּן שְׂכָרוֹ וְלֹא תָבֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ", וכן כל היום הוא הזמן שהשכיר יכול להישבע שבעל הבית עדיין לא שילם לו.

שכיר שעות וכו': יבואר בגמ'.

שכיר שבת: לשבוע ימים.

שכיר שבוע: לשבע שנים.

יצא ביום: שכיר שבת / חודש / שנה / שבוע שנגמרה שכירותו ביום, זמן גבייתו הוא כל היום, ואם בעל הבית לא משלם לו עד שקיעת החמה הרי הוא עובר על איסור.

יצא בלילה: ואם נגמרה שכירותו בלילה, זמן גבייתו הוא כל הלילה וכל היום שלאחריו. הגמ' תבאר שדין זה הוא לדעת רבי שמעון, אבל לדעת רבי יהודה גובה רק כל הלילה.

גמרא: ואימא איפכא? אולי נאמר להיפך, שהפסוק "לא תלין פְּעֻלַת שְׂכִיר אִתָּךְ עַד בֶּקֶר" נאמר על שכיר לילה, וא"כ הדין יהיה שהוא גובה כל הלילה (ולא כל היום), והפסוק "בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ וְלֹא תִבּוֹא עָלָיו הַשְּׂמֶשׁ" נאמר על שכיר יום, וא"כ הדין שהוא גובה כל היום (ולא כל הלילה).

תשובה: שכירות אינה משתלמת אלא בסוף: כלומר אי אפשר לומר כן, לפי שהדין הוא שבעל הבית חייב לשלם לפועל רק בסיום מלאכתו, ואם תאמר שהופכים את הפסוקים נמצא שהוא צריך לשלם לו בזמן עבודתו (= שכיר יום תוך כדי עבודתו ביום ושכיר לילה תוך כדי עבודתו בלילה), ולכן בהכרח שהפסוק לא תלין פְּעֻלַת שְׂכִיר אִתָּךְ עַד בֶּקֶר" נאמר על שכיר יום, שרק בסיום עבודתו (= בלילה) חייב בעל הבית לשלם לו, ואמרה התורה שחייב לשלם לו במשך כל הלילה ואסור לו לעכב את שכרו עד הבוקר, וכן בהכרח שהפסוק "בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ וְלֹא תִבּוֹא עָלָיו הַשְּׂמֶשׁ" נאמר על שכיר לילה, שרק בסיום עבודתו (= בבוקר) חייב בעל הבית לשלם לו, ואמרה התורה שחייב לשלם לו במשך כל היום ואסור לו לעכב את שכרו עד הלילה.

ת"ר ממשמע שנאמר וכו': כלומר התורה יכלה לכתוב רק "לא תלין פְּעֻלַת שְׂכִיר אִתָּךְ" ללא המילים "עד בוקר", שהרי אנו כבר יודעים ש'לינה' היא עד הבוקר, שנאמר "וְלֹא יֵלִין לְבֶקֶר זָבַח חֵג הַפֶּסַח", א"כ מדוע בכל זאת נאמר "עד בֶּקֶר"? אלא ללמדנו שעובר על האיסור הזה רק בבוקר הראשון שלא משלם לו, אבל אח"כ אינו עובר על האיסור הזה למרות שלא משלם לו.

שאלה: **מכאן ואילך מאי?** על מה הוא כן עובר לאחר הבוקר הראשון?

תשובה: **עובר משום בל תשהא:** כלומר עובר על איסור מתקנת חכמים שלא להשהות את שכרו של הפועל.

אמר רב יוסף: דין זה רמוז בפסוק "אל תאמר לרעה לך ושוב ומחר אתן, ויש אתך", דהיינו אל תדחה את חברך שאתה חייב לו כסף לומר לו 'מחר אתן לך' ובאמת יש לך כבר כעת לתת לו.